

Oponentní posudek k diplomové práci slečny Bc. Lenky Šreinové: *Prostředí a specifika turecké občanské společnosti*

Diplomantka sepsala práci odrážející její soustavný výzkumný zájem týkající se Turecka a turecké společnosti. Problematiku se snaží uchopit prostřednictvím konceptů „občanské společnosti“, což se projevuje v silných i slabých stránkách předkládané práce. Práce má 95 stran a splňuje tak s přehledem požadavky na rozsah diplomových prací.

Formální stránka práce

Práce je psaná po formální stránce pečlivým způsobem, autorka konzistentně používá citační uzus Politologické revue, snad jen v závěrečném seznamu literatury by bylo patřičné uvést po prvním prvku rok citovaného díla v souladu s normou ISO 690, ale to je nepodstatný detail. Práce neobsahuje podstatné množství gramatických chyb. Problematická je ovšem nečeská anglicizující stylistika výkladu, nadměrné opakování výrazů typu „jsem... použila jsem... byla jsem...“ apod.

Komplikovaná stylistika, spojená s ne vždy srozumitelným výkladem, velmi komplikuje čtenáři porozumění textu. Příkladem je například citace ze str. 46: „*Konstituované kategorie jsou témata, která se v textech objevují a v rámci kategorií se potom objevují motivy, z nichž některé jsou vymezené i s pomocí předchozích teoreticko-analytických konceptů, tedy specifických znaků občanské společnosti*“. Problematická stylistika souvisí i s autorčinou poněkud menší schopností čtenáře srozumitelně uvést do tématu a držet ho v napětí, o čemž bude řeč později.

Obsahová část práce

Autorka si vybrala k uchopení problematiky specifík turecké společnosti soubor konceptů občanské společnosti. Práce je členěna na Úvod, Závěr tři teoretické a jednu empirickou kapitolu. V abstraktu autorka deklaruje jako cíl své práce **studium možností prostředí**, ve které se utváří občanská společnost v Turecké republice. (str. v.). V empirické části své práce se pokouší o analýzu čtyř tureckých organizací prostřednictvím obsahové analýzy jejich webových stránek.

Diplomantčino strategické rozhodnutí přistoupit k problematice občanského sektoru prostřednictvím konceptu nebo spíše množiny konceptů „občanské společnosti“ svým způsobem předurčilo silné i slabé stránky jejího díla. Slovní spojení „občanská společnost“ totiž neoznačuje jeden koncept ale spíše množinu konceptů s často protikladnými významy. Pojem má své antické i středověké kořeny (občanská společnost jako prakticky totožná s polis), objevuje se v dílech raně novověkých myslitelů (John Locke nebo Jean Jacques Rousseau). Odlišný význam mu dávají skotští osvícenci, kteří poprvé tematizují společnost jako realitu sui generis existující „nezávisle“ na státu. V návaznosti na skotské osvícence přebírá tento pojem Hegel, který mu dává pejorativní význam čehosi nedokonalého existujícího mezi rodinou a státem. Od Hegela přejímá občanskou (bürgerliche = buržoazní) společnost Marx, který ji opět chápe pejorativně jak zdroj vykořisťování existující i v rámci demokratického státu.

Autoritativní texty (Blackwellova encyklopedie politického myšlení) tedy v zásadě odlišují klasické pojetí občanské společnosti, jdoucí od antiky po Locka a Rousseaua, které ztotožňovalo občanskou a politickou společnost, a pohegelovské (i když Hegel čerpal ze skotských osvícenců) koncepty, které chápou občanskou společnost jako něco analyticky odlišného od státu.

V 80. letech 20. Století pak dochází k znovuoživení konceptu občanské společnosti jakožto ideologie zejména polského disentu. Rodí se tak idea, že existuje něco jako společnost nezávislá na (post)totalitárním státu. Toto se objevuje zejména v textech autorů jako je John Keane, Zbigniew Pełczyński. Díla těchto autorů jsou dostupná i v knihovně v Jinonicích. V 90. letech pak téma uchopují bývalí marxisté z nových sociálních hnutí (Cohen, Arato), liberálové (Ernest Gellner) a ostatní. Kritický

názor ke konceptu zaujal Adam Seligman v díle *The Idea of Civil Society*. Pozdější vývoj konceptu již autorka zachytila ve své práci.

Tento exkurs jsem zde uvedl z toho důvodu, abych vyslovil názor, že právě použití takového „fuzzy“ a ideologicky zatíženého „pojmu“ jako je „občanská společnost“ přivedlo autorku k řadě konceptuálně strategických nesnází. Je otázkou, zda-li by nebylo přínosnější pracovat s pojmy, jako je například politická participace, občanská kultura nebo alternativně omezit téma na fungování občanského sektoru v úzkém slova smyslu.

K autorčině cti je ovšem třeba uvést, že se s problematikou různých konceptů vyrovnává poměrně obstojně. Úvod a druhá kapitola patří jednoznačně k nejzdařilejším částem práce. Diplomantka se zde pouští do zajímavých úvah o aplikovatelnosti konceptu na nezápadní země, monitoruje debaty o existenci či neexistenci občanské společnosti v islámských zemích a nakonec i příjemně překvapila znalostí Peréz-Díazova rozlišení na generalistické, maximalistické a minimalistické koncepty občanské společnosti (str. 6.).

Základní konceptuální problém této práce se pak s použitím Peréz-Díazova schématu dá shrnout tak, že ačkoli autorka mluví o „občanské společnosti“, v různých kapitolách své práce de facto implicitně používá různé typy konceptů občanské společnosti. V kapitole 3. autorka mluví o turecké občanské společnosti v maximalistickém (občanská společnost je vše kromě státu) či dokonce v generalistickém slova smyslu (občanská společnost je vše včetně státu). Naproti tomu v kapitole 4. diplomantka pomalu přechází od maximalistického k minimalistickému konceptu a empirická kapitola je výslovně redukována na analýzu ve smyslu minimalistického pojetí (občanská společnost jako prostor mezi trhem a státem, často dokonce nezahrnující ani politické strany, de facto občanský sektor). Dle mého názoru se ale jedná o nekonzistence organicky spjaté se samotným konceptem občanské společnosti, podobných nekonzistencí se dopouští i řada poměrně renomovaných autorů, takže by se diplomantce jistě daly odpustit.

Co lze ale autorce stěží odpustit je poměrně problematická stylistická a argumentační úroveň některých částí práce a s tím související nízká přehlednost a čtivost. Diplomantka má určitý problém podat srozumitelný výklad určité problematiky. To se projevuje například:

- ❖ Používá pojmy, které nedefinuje, ačkoli je nekriticky přejímá od jiných autorů. Na str. 19 autorka hovoří o „sociokulturní kontrakci“ aniž by nějak srozumitelně tento pojem definovala. Zdá se, že jí úplně není jasné, že kontrakce znamená například dle wikipedie: *(zmenšování, zmenšení objemu; zkracování, zkrácení; škrčení, zaškrčení; zúžení, zužování; smrštění, smršťování; stahování, stažení, stahy)*. Pouze čtenář znalý významu slova pak může v empirických jevech, které popisuje, rozpoznat případy „sociokulturní kontrakce“.
- ❖ Používá podivně nečesky znějící formulace, např. název kapitoly č. 3 : *Pohledy na jádro problematiky turecké společnosti*. Což je obzvláště problematické, protože v této kapitole pojednává o vztahu centra a periférie v rámci turecké společnosti a pojem *jádro* se v některých teoriích považuje za synonymní s pojmem „centrum.“
- ❖ Líčení konfliktu mezi Erdoganem a Gülenem na str. 44 je nejasné, zkratkovité a stylisticky velmi problematické: *„Do jisté míry v souladu s vládou AKP, ale posléze problematickým se stalo hnutí Gülena. Toto hnutí, zpočátku apolitické, ale kvůli možnostem, které skýtalo pro networking a rozvoj kariéry () posléze oportunistické a ztrácelo svou apolitičnost“*. Následují další ne zcela logické a srozumitelné věty typu: *„Domnělé spojenectví AKP a příznivců Gülena se nyní zdá přehnané“*.

Hodnocení empirické části práce

Empirická část vychází z obsahové analýzy webových stránek čtyř organizací: dvou mládežnických a dvou lidsko-právních. Autorka nepíše zrovna uživatelsky příjemným způsobem, neboť konzistentně používá turecké názvy těchto organizací, pouze je na začátku na str. 48 uprostřed textu jednou přeloží do češtiny. V následném textu se potom čtenář dost obtížně rozpoznává název organizace, pokud neumí turecky.

Určitý problém spojený s empirickou analýzou spočívá, dle mého názoru v tom, že autorka až příliš rigidně dodržuje pravidla obsahové analýzy. Každou organizaci nejprve představí, pak popíše zprávy o její činnosti a pak se pokusí o nějaké hodnocení charakteru této organizace. Výsledkem je mechanický text, který je velmi málo čtivý. Autorka například mohla:

1. Nepopisovat slovně každou trivialitu z webových stránek, ale sestavit komparační tabulky, kde by srovnala organizace dle nějakých analytických kritérií (které bez tak používá v textu, ale tím, že vše zdlouhavě popisuje je to poněkud nepřehledné).
2. Více vypíchnout analytické závěry, které jsou na můj vkus příliš implicitní či skryté v popisu.
3. Zdrojovat konkrétní výstupy na webových stránkách, včetně data projevu, data načtení.
4. Pokusit se o nějakou kvantifikaci.

Vůbec vzniká otázka, proč autorka navzdory delšímu pobytu v Turecku sáhla zrovna k analýze webových stránek, proč se nepokusila například o hloubkové rozhovory.

Otázky k obhajobě:

1. Co rozumíte pod pojmem sociokulturní kontrakce?
2. Republikánské versus alternativní identity v turecké veřejné sféře.
3. Erdogan versus opozice: Erdenegon, nepokoje v parku Gezi, struktura podpory AKP (regionální, společenská), reflexe loňských nepokojů v médiích, vztahy AKP a Gülenova hnutí.

Závěrečné hodnocení

Práci doporučuji k obhajobě a hodnotím ji jako lepší dvojku tedy velmi dobře. Při mimořádně zdařilé obhajobě by šlo uvažovat i o lepším hodnocení.

Mgr. Marek Německý, Ph.D. Praha 4.6. 2014